

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 132/2021 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Salla Silvola, oikeusministeriö
- puheenjohtaja Leena Meri, lakivaliokunta
- valiokuntaneuvos Marja Tuokila, lakivaliokunta
- oikeusneuvos Tuomo Antila, korkein oikeus
- professori Mikael Hidén
- vanhempi yliopistonlehtori Liisa Nieminen
- professori Tuomas Ojanen
- professori Kaarlo Tuori
- professori Veli-Pekka Viljanen
- professori Jukka Viljanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- professori Martin Scheinin

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vanhemmuuslaki. Isyyslaki ja äitiyslaki ehdotetaan kumotaviksi. Lisäksi ehdotetaan muutoksia useisiin muihin lakeihin.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

Valiokunnan lausunto PeVL 26/2022 vp

Esitykseen sisältyvissä säätämisyjärjestysperusteluissa lakiehdotuksia käsitellään muun muassa perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan 6 §:n ja 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta.

Lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTOPYYNTÖ

Lakivaliokunta on yhdistänyt vanhemmuuslakia koskevan hallituksen esityksen käsittelyyn kahden lakialoitteen käsittelyn (LA 13/2020 vp ja LA 20/2021 vp). Lakialoitteissa ehdotetaan, että isyyden kumoamiskanteen nostamisen määräaika koskeva isyyslain 44 § kumotaan. Lisäksi lakivaliokunnassa asian käsittelyn aikana on noussut esille kysymyksiä muun muassa määräaika-säännösten takautuvasta soveltamisesta ja lainvoiman saaneiden ratkaisujen purkamista koskevasta sääntelystä. Lakivaliokunta pyytää eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisesti perustuslakivaliokunnan lausuntoa siitä, miten lausuntopyynnössä tarkemmin kuvattuja kysymyksenasetteluja ja ehdotuksia on arvioitava perustuslain säännösten ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kannalta.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vanhemmuuslaki, johon yhdistetään isyyslain ja äitiyslain sääntely. Samalla ehdotetaan tehtäviksi lakien soveltamiskäytännössä ilmenneet tarpeelliset tarkistukset. Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutoksia yhdeksään muuhun lakiin.

(2) Ehdotettu sääntely on merkityksellistä ennen muuta perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan kannalta samoin kuin lapsen oikeuksien yleissopimuksen lapsen etua koskevan 3 artiklan ja lapsen oikeutta muun muassa tuntea vanhempansa koskevan 7 artiklan kannalta. Hallituksen esityksessä on tehty selkoa myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä.

Vanhemmuuden kumoamista koskevan kanteen määräaika

(3) Vanhemmuuden kumoamista koskevan kanteen nostamisen määräajasta ehdotetaan säädettäväksi vanhemmuuslain 50 §:ssä. Kanne on pykälän 1 momentin pääsäännön mukaan pantava vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä tai vanhemmuuden vahvistamisesta. Nykytilaa vastaavasti lapsen omalle kanneoikeudelle ei ehdoteta säädettäväksi määräaika.

(4) Kanne voidaan ehdotetun 50 §:n 2 momentin mukaan tutkia, vaikka se olisi pantu vireille määräajan päättymisen jälkeen, jos kantajalla oli laillinen este tai hän näyttää muun painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole aikaisemmin nostettu. Kanne on kuitenkin jätettävä tutkimatta, jos sitä ei ole nostettu vuoden kuluessa siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut. Erona nykyiseen sääntelyyn on täsmällisen määräajan asettaminen. Voimassa olevan lain-säädännön mukaan kanne on nostettava viipymättä sen jälkeen, kun syy kanteen nostamatta jät-

Valiokunnan lausunto PeVL 26/2022 vp

tämiselle oli poistunut. Lisäksi muun syyn painavuutta koskevaa edellytystä ehdotetaan kevennettäväksi.

(5) Pääsääntönä ehdotetussa säännöksessä oleva kahden vuoden määräaika vastaa nykyisten isyyslain ja äitiyslain sääntelyä. Isyyslaki on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 46/2014 vp). Valiokunta tarkasteli tuolloin laajasti isyyden vahvistamista aikaisemmin koskeneeseen määräaikaan liittyviä kysymyksiä. Valiokunta ei erikseen kiinnittänyt huomiota isyyslain 44 §:n mukaisiin määräaikoihin. Euroopan ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännössä vanhemmuuden kumoamiskanteille asetettuja määräaikoja on pidetty hyväksyttävänä (ks. esim. Yildirim v. Itävalta (19.10.1999) ja Darmon v. Puola (17.11.2009)), kunhan määräajat eivät ole sillä tavoin ehdottomia tai joustamattomia, että kanne on mahdollista nostaa myös silloin, kun epäily isyydestä herää vasta määräajan päättymisen jälkeen (ks. esim. (Shofman v. Venäjä (24.2.2006)). Perustuslakivaliokunnalla ei ole huomauttamista ehdotetusta sääntelystä.

(6) Lakivaliokunta on päättänyt yhdistää vanhemmuuslakia koskevan hallituksen esityksen käsittelyyn kahden lakialoitteen käsittelyn (LA 13/2020 vp ja LA 20/2021 vp). Lakialoitteissa ehdotetaan, että isyyden kumoamiskanteen nostamisen määräaika koskeva isyyslain 44 § kumotaan. Lakivaliokunnan perustuslakivaliokunnalle esittämässä lausuntopyynnössä on selostettu lakialoitteita sekä muita lakivaliokunnassa asian käsittelyn aikana esille nousseita kysymyksiä muun muassa määräaikasäännösten takautuvasta soveltamisesta ja lainvoiman saaneiden ratkaisujen purkamista koskevasta sääntelystä. Lakivaliokunta pyytää perustuslakivaliokunnan lausuntoa siitä, miten lausuntopyynnössä tarkemmin kuvattuja kysymyksenasetteluja ja ehdotuksia on arvioitava perustuslain säännösten ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kannalta.

(7) Perustuslain 74 §:n mukaan eduskunnan perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaan, jos valiokunnassa valmistelevasti käsiteltävän lakiehdotuksen tai muun asian perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta ihmisoikeussopimuksiin on epäselvyyttä, valiokunnan tulee pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta. Säännös täydentää perustuslain 74 §:n säännöstä (PNE 1/1999 vp, s. 23).

(8) Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, ettei lakivaliokunnan lausuntopyyntöön sisälly yksilöityä säännösehdotusta, josta lausuntoa pyydetäisiin. Lausuntopyynnössä mainitut lakialoitteet eivät liioin ole vireillä perustuslakivaliokunnassa. Perustuslakivaliokunnan mukaan valiokunnan perustuslain 74 §:n mukaisiin tehtäviin ei kuulu ennakoivan arvion tekeminen esimerkiksi jonkin tulevaisuudessa mahdollisesti annettavan lakiehdotuksen suhteesta perustuslakiin (PeVL 20/2013 vp, s. 4, ks. myös PeVL 23/2021 vp). Siten perustuslakivaliokunta ei arvioi lakivaliokunnan lausuntopyynnössä esitettyjä sääntelyvaihtoehtoja. Jos lakivaliokunta päätyy ehdottamaan lausuntopyynnössä hahmotellun kaltaisia säännösmuutoksia, muutokset on saatettava perustuslakivaliokunnan käsiteltäviksi.

Hedelmöityshoitolaki

(9) Esityksessä ehdotetaan hedelmöityshoidoista annettua lakia muutettavaksi niin, että naispareille annetaan mahdollisuus valita hedelmöityshoitojen yhteydessä alkion muodostamiseen

Valiokunnan lausunto PeVL 26/2022 vp

myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen. Esityksessä ei ehdoteta vastaavaa valinnanmahdollisuutta naisen ja miehen muodostamille pareille.

(10) Hallituksen esitykseen sisältyvissä säätämisyjärjestysperusteluissa sääntelyä tarkastellaan perustuslain yhdenvertaisuutta ja syrjintäkieltoa koskevan 6 §:n kannalta. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sääntely ei muodostu ongelmalliseksi perustuslain 6 §:n kannalta.

Ahvenanmaan maakunnan kuntien tehtävät

(11) Ehdotetun vanhemmuuslain 8 §:n 4 momentin mukaan mitä 8, 19, 22 ja 66 §:ssä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaalla Ahvenanmaan maakunnan kuntiin. Sääntelyn seurauksena kunnat Ahvenanmaan maakunnassa hoitavat sellaisia vanhemmuuslain mukaisia tehtäviä, jotka vuoden 2023 alettua kuuluvat muualla Suomessa hyvinvointialueille. Perustuslakivaliokunnan mukaan tällaiselle sääntelylle ei ole estettä perustuslain näkökulmasta (PeVL 18/2022 vp, kappale 8). Perustuslakivaliokunta on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että Ahvenanmaan itsehallinnon kannalta nyt ehdotettavan kaltaista lainsäädännöllistä järjestelyä asianmukaisempaa olisi säätää tarpeelliset muutokset Ahvenanmaan itsehallintolakiin (PeVL 18/2022 vp, kappale 9).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Helsingissä 5.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johanna Ojala-Niemelä sd
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Maria Guzenina sd
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Olli Immonen ps
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Mats Löfström r
jäsen Jukka Mäkyne ps
jäsen Wille Rydman kok
jäsen Heikki Vestman kok

Valiokunnan lausunto PeVL 26/2022 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala